

OTVORIT ILI ZATVORIT (GRANICE), TO JE PITANJE!¹ – IMIGRACIJA RADNIH MIGRANATA NA RAZMEĐI KOZMOPOLITIZMA I KOMUNITARIZMA

Nella Popović

SAŽETAK

Rad se bavi pitanjem ulaska radnih migranata u suvremenoj političkoj teoriji i analizira kako tom pitanju pristupaju kozmopolitizam i komunitarizam kao dvije suprotstavljene političko-teorijske struje mišljenja. Cilj rada je pokazati da su ta dva pristupa u nekim točkama pomirljivi unatoč dihotomiji u njihovim temeljnim teorijskim postavkama. U tu svrhu autorica najprije analizira kozmopolitski pristup kroz etiku diskursa i argumente u prilog otvorenijim granicama s pozicije etičkog univerzalizma i jednake moralne vrijednosti svih ljudskih bića. Oni se potom suprotstavljaju komunitarističkim argumentima u prilog ograničavanju prava na useljenje migranata iz perspektive ontoloških, deontoloških, društveno-političkih, pravno-političkih i etičkih argumenata kojima zajednica opravdava svoje pravo na zatvaranje granica. Rad uočava dodirne točke između kozmopolitizma i komunitarizma u načinu određivanja pravila ulaska, te u nužnosti obrazlaganja isključivanja onima kojima je ulazak ograničen ili zabranjen. U zaključnom razmatranju rad promišlja kako uočene teorijske podudarnosti mogu biti važne za položaj radnih migranata na zakonodavnoj i javno-političkoj razini.

KLJUČNE RIJEČI: imigracija, radni migranti, zajednica primateljica, pravo ulaska, kozmopolitizam, komunitarizam

Kontakt autora:

Dr sc. Nella Popović je načelnica Odjela za projekte u Pravosudnoj akademiji u Zagrebu.

E-mail: fjumanka5@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6449-0166

1 Parafraza početka čuvenog Hamletovog solilokvija (Engelsfeld 2009).

UVOD

Imigracija dopijeva na dnevni red političke filozofije krajem 19. stoljeća, te se utilitarist Henry Sidgwick obično navodi kao mislilac koji se prvi sustavno bavio temama primanja migranata i njihovog članstva u nacionalnoj državi (Bader 2005, 334; Miller 2008, 373–374). Već se u Sidgwickovim *Elementima politike* naziru obrisi dvaju suprotstavljenih pristupa imigracijskim pitanjima u političkoj teoriji. Jedan je kozmopolitizam, koji polazi od teze da su sva ljudska bića moralno jednako vrijedna, te kao takva imaju jednako pravo na dostojanstven život koji im ne smije biti uskraćen zbog arbitrarnosti mjesta rođenja, a drugi je komunitarizam, kao način promišljanja koji zajednicu pretpostavlja pojedincu smatrajući je formativnom za realizaciju slobode izbora pojedinca i preduvjetom za postizanje individualne autonomije.

Sidgwick govori o legitimnom pravu države na isključivanje migranata, ali odmah uočava i moguća ograničenja toga prava koja nameće distributivna pravda, te ističe da će „slobodni prihvata stranaca biti općenito povoljan za zemlju primateljicu” (Sidgwick u Bader 2005, 334). Pravo države na isključivanje stranaca i nepostojanje „individualnog prava na ulazak” (Sidgwick u Bader 2005, 334) nagovještaj je komunitarističkih argumenata, dok protutežu koja najavljuje kozmopolitske teze čine zahtjevi za distributivnom pravednošću koje Bader uočava kod Sidgwicka (Sidgwick u Bader 2005, 334) i koji potencijalno ograničavaju pravo države na isključivanje stranaca.

Rad će analizirati kozmopolitske i komunitarističke argumente u proučavanju pitanja ulaska radnih migranata u države primateljice, te pokazati da među njima, unatoč suprotstavljenim polazišnim pozicijama kozmopolitizma i komunitarizma, postoje točke suglasja. U zaključnom razmatranju rad donosi promišljanje o tome zašto su pronađena suglasja važna za uređenje ulazaka i položaja radnih migranata u državama primateljicama. Imigracija se u radu promatra iz perspektive migranata kao pojedinaca koji polažu pravo na ulazak u zajednicu primateljicu i prava potonje da odluči hoće li dopustiti promjene svoga članstva koje mogu utjecati na način kako zajednica konstituirá i percipira samu sebe. Stoga jedan pravac razmišljanja polazi od migranta pojedinca, a drugi od zajednice primateljice.

Prvi vodi k teoretičarima koji pojedincu pristupaju kao „građaninu svijeta” i usredotočeni su na univerzalne osobine svih ljudskih bića te se protive ograničavanju prava na osiguravanje boljeg života nacionalnom pripadnošću (Benhabib 2004, 2011; Benhabib et al. 2006; Cole 2000; Cole u Wellman and Cole 2011). Riječ je o autorima koji etički promišljaju kakav bi trebao biti odnos između migranata i zajednice primateljice ako prihvatimo da su sva ljudska bića moralno jednako vrijedna. Stoga se kozmopolitizam može nazvati i etičkim univerzalizmom (Miller 1999, 50) ili tek

univerzalizmom koji u sebi objedinjava skup „moralno kozmopolitskih, globalističkih, nepartikularističkih [...] pristupa” (Bader 2005, 335), od kojih će u fokusu biti upravo teze moralnog kozmopolitizma.

Drugi pravac vodi k teoretičarima koji ističu da je sloboda izbora koju pojedinac mora imati kako bi mogao samostalno donijeti odluku o tome što će uopće smatrati životom vrijednim življenja nezamisliva bez ponuđenih opcija koje nudi pripadnost pojedinoj zajednici ili kulturi (Kymlicka 2003; Miller 1988, 1999, 2000, 2005, 2008, 2016; Tamir, 2002). Stoga način na koji je zajednica odredila samu sebe utječe i na izbore koje stavlja na raspolaganje svojim članovima, a time i na njihovo samoodređenje zbog čega zajednica ima pravo odlučivanja kako će konstituirati svoje članstvo (Walzer 2000; Wellman 2008; Wellman u Wellman and Cole, 2011).

RAISON D'ÊTRE FOKUSA NA RADNIM MIGRANTIMA

U fokusu rada je pravo ulaska radnih migranata, odnosno osoba koje odlaze iz svoje domovine radi poboljšanja materijalnih uvjeta života i osiguravanja egzistencije obitelji koju dovode ili ostavljaju za sobom.² Na njihovu ranjivost i potrebu uređivanja prava posebnim međunarodno-pravnim dokumentom upozorila je Međunarodna organizacija rada već u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća, kada i dolazi do promjene u migracijskim tokovima u Europi.³

Naime, dok su prava izbjeglica i tražitelja međunarodne zaštite uređena Ženevskom konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. i Protokolom iz 1967, koje su potpisale i potvrdile sve države članice Europske unije, Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji nije potvrdila nijedna država članica Europske unije, niti Sjeverne Amerike iako radni migranti većinom žive u tim dijelovima svijeta.⁴ Kada je riječ o radnim migrantima, države članice imaju veću slobodu odrediti koga i na koliko dugo žele „pustiti” na svoj teritorij, kakav status žele dati tim osobama i kada (Miller 2015, 7), te upravo u tom području postoje rizici od izrabljivanja i diskriminacije migranata (Castles and Miller 2009, 234).

Razna izvješća Ujedinjenih naroda (UN) potvrđuju trend marginalizacije i eksploatacije ove skupine migranata.⁵ Prema recentnim statističkim podacima o radnim migrantima u Europi, njihov se broj kreće između šest

2 Popović i Petek 2018, 202.

3 Bader 2005, 334–335; Castles and Miller 2009, 223.

4 Ova Konvencija je stupila na snagu 1. srpnja 2003. nakon što ju je potvrdilo 20 država u svijetu (UNESCO, 2005). O statusu ratifikacije v. OHCHR 2021.

5 UNDP-ovo *Izvješće o ljudskom razvoju za 2016. godinu* (UNDP 2016, iii) i takvo izvješće za 2019. godinu (UNDP 2019, 24). UN-ovo *Izvješće o socijalnoj situaciji u svijetu za 2016. godinu* (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2016, 30).

i sedam milijuna radnika iz drugih država članica i između osam i devet milijuna državljana trećih zemalja, po čemu radni migranti predstavljaju najveći udio u stanovništvu država članica koje je rođeno izvan njihovih granica. Dvije trećine svih međunarodnih migranata su radni migranti (International Organization for Migration 2016, 7), te pitanja koja se odnose na njihov status i prava u državama primateljicama nisu izgubila na važnosti s rastućim brojem izbjeglica od kojih mnogi pojedinci, u srednjoročnoj ili dugoročnoj perspektivi, mogu postati radnim migrantima.

Strani radnici zauzimali su jednu do dvije trećine novih radnih mjesta u zapadnoj i južnoj Europi u razdoblju od 1995. do 2005. (Castles and Miller 2009, 224), posebno u poljoprivredi, građevinarstvu, ugostiteljstvu i brizi za starije osobe. Naposljetku, prema projekcijama UN-a, u predstojećim desetljećima nastavit će se polarizacija siromašnih država s relativno visokom stopom nataliteta i relativno niskom očekivanom životnom dobi stanovništva i bogatih država s niskim stopama nataliteta, a visokim stopama starog stanovništva (United Nations 2012). Radni migranti su, dakle, neophodni državama primateljicama za demografski i gospodarski rast, njihov prvobitni privremeni boravak se nerijetko pretvara u trajni, ali često ostaju marginalizirani stanovnici koji ne uživaju sva prava kao građani država primateljica. Iz tih razloga u ovom su radu upravo oni izabrani kao test sraca između kozmopolitizma i komunitarizma u pristupu ulasku migranata.

KOZMOPOLITSKI PRISTUP KROZ ETIKU DISKURSA

Teoretičari kozmopolitskog usmjerenja dijele uvjerenje u pretpostavljenost jednake moralne vrijednosti svih ljudskih bića zahtjevima zajednice (Carens 1987, 252; Cole u Wellman and Cole 2011, 175), ali navode različite argumente u prilog razrješenju ove tenzije. Oni su ovdje, radi preglednosti, podijeljeni na argumente etike diskursa i argumente otvorenijih granica.

Istaknuta zagovornica promatranja odnosa migranata i zajednica primateljica kroz prizmu etike diskursa je Seyla Benhabib, jedna od vodećih suvremenih političkih teoretičarki. Ona ne postavlja pitanje o sadržaju i popisu prava koja migranti smiju zahtijevati, već definira proces kroz koji se realizira ljudsko „pravo na imanje pravā” (Arendt 2015, 289), te propitkuje postojanje moralnog utemeljenja za eventualno isključivanje onih koji zahtijevaju ulazak. Ako se fazi ulaska migranata pristupi kao diskursu između stranaca i političke zajednice primateljice, tada se migrantima koji zatraže ulazak isti može zabraniti samo na temelju normi koje su racionalno objašnjive i koje mogu prihvatiti i oni koji ih nameću kada bi se i sami našli u situaciji zatražiti ulazak kao potencijalni migranti. Za Benhabib se valjanim normama mogu smatrati „[s]amo one norme koje

odobravaju (ili bi mogle odobriti) sv[e osobe] na koje se odnose, a koje [to čine] u svojstvu sudionika u praktičnom diskursu” (Benhabib 2011, 275).

Prema Benhabib, država primateljica ne smije diskriminirati potencijalne migrante na temelju njihovih askriptivnih obilježja, ali smije na temelju znanja i kvalifikacija koje su im potrebne kako bi mogli postati članovima zajednice, pod uvjetom da su ti zahtjevi transparentni i unaprijed poznati (Benhabib 2004, 139). Ako mogu udovoljiti tim zahtjevima, a ipak ne mogu dobiti pravo ulaska, trebaju imati pravo na obrazloženje za odbijanje, jer država na njih primjenjuje prinudu ili prisilu u smislu odbijanja ulaska. Uskraćivanjem takvog obrazloženja jednoj je strani u diskursu uskraćena sposobnost komuniciranja vlastitih potreba i zahtjeva koja predstavlja temelj „osobne autonomije” pojedinca (Benhabib 2004, 133). Benhabib ne napušta postojeći sustav suverenih nacionalnih država i ne zagovara svijet bez državnih granica, već drugačije promišljanje normi i praksi članstva, te propusnije i otvorenije granice zalažući se za „priznavanje univerzalnog statusa osobnosti svakog ljudskog bića na svjetskoj razini” (Benhabib 2003, 444).

ARGUMENTI OTVORENIJIH GRANICA

Kozmopolitsko zagovaranje otvorenijih granica ima utemeljenje u etici imigracije, te nastoji pokazati kakav pristup bi liberalne demokracije *trebale* zauzeti prema pitanju ulaska migranata kako bi se taj pristup mogao smatrati moralnim s obzirom na temeljne vrijednosti kojima streme liberalna demokratska društva.⁶ Argumentima otvorenijih granica pristupa se pravu ulaska iz perspektive globalne pravde i smanjenja nejednakosti u svijetu (Carens 2010; Carens 2013, 173–313), te sa stajališta da bi pravo na imigriranje trebalo biti zajamčeno kao univerzalno ljudsko pravo na slobodu kretanja preko nacionalnih granica (Carens 2013, 236–254; Huemer 2010).

Nejednakosti između bogatih i siromašnih država u svijetu, koje rastu od početka 19. stoljeća (Ortiz and Cummins 2011, 20) i siromaštvo u zemljama s visokim stopama nataliteta (“push” faktori), te opadajući demografski trendovi i potreba za radnom snagom u razvijenim zemljama (“pull” faktori) se u takozvanim “push-pull” teorijama migracija smatraju ključnima za objašnjavanje svjetskih kretanja stanovništva. Na razini normativne političke teorije postavlja se pitanje može li se iz navedenih razlika derivirati moralno pravo migranata iz siromašnih zemalja na ulazak u bogate države primateljice. Doda li se tome imperijalistička povijest nekih europskih država, postavlja se pitanje o moralnoj obvezi tih država za primanje stanovnika iz zemalja čijoj su osiromašenosti pridonijele svojom vanjskom politikom.

6 Etiku imigracije u znanstvenoj literaturi etablirao je Joseph Carens (Isbiter 2000, 630).

Odgovor u prilog otvaranju granica počiva na pretpostavkama da su granice među državama arbitrarne, da društveni poredak u svijetu nije prirodno zadan (Carens 2013, 226), te da svi imamo jednako pravo na Zemljinu površinu (Kant 2000, 128), a ako ne možemo biti krivi ili zaslužni za mjesto na kojem smo rođeni (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2013) ne možemo biti zakinuti ni za pravo na dostojanstven život u državi koja nudi više mogućnosti od one u kojoj smo rođeni. Noliko je protuargumenata otvaranju granica na koje kozmopolisti trebaju odgovoriti.

Prvi je da se stanovnicima siromašnih zemalja može pomoći i bez omogućavanja prava ulaska (Wellman u Wellman and Cole 2011, 65–66; Wellman u Blake 2013, 126). Drugi se može nazvati „jurisdikcijskim” (Blake 2013) i prema njemu država ima obveze prije svega prema onima koji su pod njezinom nadležnošću, a treći argument se odnosi na takozvani „odljev mozgova”. Prema tom argumentu, olakšavanjem iseljavanja stanovnika iz siromašnih zemalja te se zemlje dodatno osiromašuje, jer ih napuštaju građani koji bi svojim ostankom mogli pridonijeti njihovom napretku (Carens 2013, 183–184, 235).

Prvi argument je da se nejednakosti u svijetu mogu smanjiti ulaganjem resursa u razvoj zemalja koje su izvorišta iseljavanja i on odgovara onome što je Bader nazvao „globalnim moralnim obvezama”, koje se odnose na osiguravanje egzistencije cjelokupnog svjetskog stanovništva (Bader 2005, 342). Njegov je stav da dok god ne postoje odgovarajuće mjere za iskorjenjivanje siromaštva u svijetu i dok god bogate države ne ispunjavaju svoje globalne moralne obveze zatvaranje granica nema moralnog utemeljenja. Carens ističe da smanjivanje nejednakosti ulaganjem u siromašne zemlje ne isključuje potrebu za većim otvaranjem granica, već upravo suprotno – na taj način se smanjuju potrebe za imigracijom, a time i broj potencijalnih migranata (Carens 2013, 234).

Prema „jurisdikcijskom” argumentu migranti svojim prisustvom nameću obvezu zemlji primateljici da ih primi, a „države mogu odbiti dopustiti ulazak migranata, jer stanovnici tih država imaju pravo odbiti biti obvezni prema tim mogućim migrantima” (Blake 2013, 120). K tome država ima veće obveze prema stanovnicima na svom teritoriju, nego prema strancima izvan njezinog teritorija koji žele useliti. Ovaj argument je srodan argumentu države blagostanja prema kojem država ima obveze prije svega prema potrebitima na svom teritoriju, a ispunjavanje tih obveza može biti dovedeno u pitanje ako se granice više otvore dolasku migranata, jer je za pretpostaviti da će mnogi od njih trebati potpore države primateljice.

Međutim, nemoguće je predvidjeti koliki bi stvarno bio dotok migranata kada bi se granice učinile propusnijima i nije jednostavno empirijski

utvrditi koliki bi bio pritisak na socijalnu državu.⁷ Stoga kozmopolitski odgovor na „jurisdikcijski” argument može biti formuliran kao potreba za pronalaženjem ravnoteže između obveze prema građanima država primateljica, posebno onih najsiromašnijih i najugroženijih, i moralne obveze prema strancima koji su možda siromašniji od najsiromašnijih stanovnika zemalja primateljica, a čijem je siromaštvu pridonijela i sama država primateljica kroz svoju vanjsku politiku ili imperijalističku prošlost.

Prema trećem argumentu protiv otvaranja granica zbog takozvanog „odljeva mozgova”, bogate države koje zapošljavaju jeftinu migrantsku radnu snagu ne bi trebale olakšati ulazak migranata, jer time mogu izazvati dodatni odljev kvalificirane radne snage u čije školovanje su siromašne zemlje uložile veliki dio sredstava koja bi im se onda mogla vratiti na način da obrazovani građani svojim ostankom pridonose napretku svoje zemlje. Cole upozorava da se znatan „odljev mozgova” već događa s negativnim posljedicama (Cole u Wellman and Cole 2011, 197) i moguće je da bi ga otvorenije granice pogoršale, ali je onda licemjerno navoditi da se protivljenjem otvaranju granica želi zaštititi siromašne zemlje s obzirom na to da bogate zemlje u već postojećim okvirima ne prezaju pred takvim argumentom kada prihvaćaju jeftinu migrantsku radnu snagu u pojedinim sektorima.

Ovaj argument je moralno upitan i zato što sadrži očekivanje od potencijalnih migranata da ostanu u zemljama u kojima ne mogu izgraditi dostojanstven život kako bi pomogli razvoju tih zemalja. Takvo očekivanje je i neliberalno te predstavlja „dramatičan odmak od liberalne teorije općenito” (Carens 1987, 261), jer zanemaruje slobodu izbora i slobodu kretanja kao dvije intrinzične vrijednosti liberalnih demokracija, što nas uvodi u zagovaranje otvorenijih granica iz aspekta prava na imigriranje kao ljudskog prava.

PRAVO ULASKA KAO LJUDSKO PRAVO?

U etici imigracije tom se pravu može pristupiti prema analogiji s pravom na slobodu kretanja unutar nacionalnih država (Carens 2013, 237) te na temelju „liberalne asimetrije” između prava na emigriranje i prava na imigriranje (Bader 2005; Bauböck 2006; Cole 2000, 43–59; Cole u Wellman and Cole 2011, 193–216). Oba pristupa imaju polazište u međunarodno-pravnim instrumentima koji jamče pravo na slobodu kretanja. Na globalnoj razini to su Opća deklaracija o ljudskim pravima (Opća deklaracija) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Međunarodni pakt), a na europskoj razini Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP) i Povelja Europske unije o temeljnim pravima (Povelja).⁸

7 Huemer 2010, 441; Carens 2013, 280.

8 Council of Europe 1950; European Union, 2010.

Jedino se u članku 3. Opće deklaracije sloboda kretanja formulira kao „pravo svakoga na slobodu kretanja i boravka unutar granica svake zemlje” (United Nations 1948) iako se nigdje u dokumentu ne govori o migrantima i pravima stranaca. U ostalim dokumentima sloboda kretanja uvijek se jamči građanima unutar teritorija država čije državljanstvo imaju ili u kojima već zakonito borave.⁹ Ni u jednom od tih instrumenata ne spominje se pravo na imigriranje kao komplementarno pravu na emigriranje. Dakle, primjenjivi međunarodno-pravni instrumenti ni na koji način ne obvezuju države da zajamče ulazak osobama koje nisu njihovi državljani, te je i realizacija prava na slobodu kretanja podređena pravu suverenih država na određivanje ulaska (Benhabib u Cole, Wellman and Cole 2011, 198). Međutim, značajan dio radne snage u državama članicama Unije često su državljani trećih zemalja. Za njih postojeći imigracijski režimi mogu značiti onemogućavanje slobode kretanja ako im je po ulasku u jednu zemlju ograničeno slobodno kretanje u ostale zemlje Unije. Time im je ograničena i sloboda izbora, a potencijalno i sloboda ostvarivanja boljih životnih prilika.

Iz perspektive kozmopolitizma, postavlja se pitanje kako bi u normativnom smislu trebao biti uređen ulazak, a da bude moralno opravdan s obzirom na osnovnu pretpostavku da su sva ljudska bića osobe jednake moralne vrijednosti i imaju jednaka prava na slobodu, jednakost i ravnopravnost za koje se zalažu liberalne demokratske države. Ako nekim migrantima onemogućće ulazak ili ga ograniče uvjetima koje ne mogu ispuniti, time bitno utječu na njihovu slobodu kretanja, ali i na daljnji tijek njihovog života. Carens zato ističe da je vrijednost slobode kretanja u tome što je neophodna za realizaciju osobne slobode i autonomije, te jednakosti prilika (Carens 2013, 227–228).

Pogledajmo može li se i kako sloboda prekograničnog kretanja derivirati iz slobode kretanja unutar nacionalnih granica. Potonja podrazumijeva kretanje državljana ili osoba sa zakonitim boravištem u zemlji primateljici za koje se pretpostavlja da su upoznate s njezinim ustrojem, te da dijele njezine demokratske vrijednosti. Nadalje, osim u iznimnim okolnostima, kretanja stanovnika unutar nacionalnih granica nisu masovna. Kada bi granice bile propusnije, a pravo ulaska u bilo koju državu zajamčeno na međunarodnoj razini, to bi moglo dovesti do toga da bogate države Europe i Sjeverne Amerike budu preplavljene siromašnim migrantima iz različitih kultura spremnima na rad uz manje naknade ili migrantima kojima će trebati potpore za život u zemlji primateljici.¹⁰

9 Članak 12. stavak 1. Međunarodnog pakta, članak 2. stavak 1. EKLJP-a i članak 45. Povelje.

10 To su najčešći argumenti koji se navode kao opravdani razlozi za ograničavanje slobode ulaska (Carens 2013, 176–177).

Zagovornici međunarodne slobode kretanja (Carens 2013; Huemer 2010) odgovaraju da su potencijalni migranti osobe koje svoju domovinu napuštaju kako bi u zemljama primateljicama živjeli bolje, te da se radi o „običnim migrantima koji nisu kriminalci i koji žele napustiti svoju zemlju podrijetla iz moralno nedužnih razloga” (Huemer 2010, 430). Strah od preplavlivanja Sjeverne Amerike i Europe migrantima muslimanske vjeroispovijedi, koji se skriva iza argumenta o vjerojatnosti dolaska migranata iz drugih kultura, Carens pobija činjenicom da većinu potencijalnih migranata u tim dijelovima svijeta ne čine muslimani i da „mnogi potencijalni migranti, bilo muslimanske ili nemuslimanske vjeroispovijedi, žele doći upravo zato što žele živjeti u demokratskim režimima” (Carens 2013, 177). Neki migranti ne napuštaju običaje koji su liberalnim demokracijama neprihvatljivi,¹¹ ali to su primjedbe koje valja rješavati na razini ravnopravnog članstva, a ne ulaska, jer se ne može *a priori* sa sigurnošću pretpostaviti koji će migranti nastaviti njegovati takve običaje, te nije pravedno prema potencijalnim migrantima presumirati da će to biti slučaj sa svim pojedincima određene vjeroispovijedi i s te osnove zabraniti im ulazak.

Pitanje državnih potpora koje mogu biti potrebne migrantima u zemlji primateljici je važno u kontekstu prava ulaska radnih migranata i naizgled je lako riješivo odgovorom da država mora zaštititi interese svog gospodarstva, te zabraniti ulazak pojedincima kojima će trebati pomoć za uzdržavanje. Uistinu, Carens ovaj argument navodi među „nepravedne”, ali „moralno dopustive” kriterije za isključivanje potencijalnih migranata, „jer se radi o važnom javnom interesu i posvećivanje pozornosti tom interesu ne krši nijedan moralni zahtjev koji tražitelji [ulaska] imaju” (Carens 2013, 178).

Međutim, stranci koji žele ući u državu primateljicu kako bi u njoj pronašli zaposlenje i uzdržavali obitelj u domovini slanjem novčanih pošiljki neće trebati pomoć države ako se zaposle. Stoga isključiti ih *a priori* pod pretpostavkom da će trebati socijalnu pomoć ipak je moralno nedopustivo s obzirom na načelo jednake moralne vrijednosti. Takvo ograničavanje slobode kretanja podrazumijeva da samo neki stanovnici zemalja podrijetla migranata dobivaju pravo na realizaciju života koji smatraju vrijednim, a time i na jednakost prilika u odnosu na stanovnike zemalja primateljica.

Stoga je jedini suštinski argument protiv derivacije slobode međudržavnog kretanja iz slobode kretanja unutar nacionalnih granica onaj koji se odnosi na državljanstvo i tu su moguća dva uzajamno isključiva stajališta. Jedno je da je pravo na slobodu međudržavnog kretanja zajamčeno samo državljanima i uvjetovano članstvom u političkoj zajednici (Blake u

11 Npr. obiteljska ubojstva iz časti, sakaćenje ženskih spolnih organa i sl. (Parekh 2000, 264–265).

Carens 2013, 241 i 334), te nema status univerzalnog ljudskog prava. Alternativa je da to pravo mogu uživati sve osobe koje se nađu na teritoriju određene države, te je ono univerzalno (Carens 2013, 241–242; Huemer 2010).

Zagovara li se univerzalnost toga prava valja se pitati po čemu se ono razlikuje od univerzalnih prava koja su zajamčena strancima, kao što su „pravo na osobnu sigurnost, pravo na slobodu govora, i pravo na slobodu vjeroispovijedi” (Carens 2013, 241), ili, pak, temeljna ljudska prava za koja je neupitno da moraju biti zajamčena svim pojedincima bez obzira na državljanstvo i bez obzira gdje se nalazili.¹² Uvjetovanje toga prava članstvom u političkoj zajednici svrstava ga uz bok pravu na političko sudjelovanje.

Iz početne kozmopolitske premise o jednakoj moralnoj vrijednosti svih ljudskih bića proizlazi i shvaćanje ljudskih prava prema kojem bi ta prava trebalo biti jednako zajamčena svima. Protivnici dosega slobode kretanja preko nacionalnih granica mogu uzvratiti da je ona jednako zajamčena svima, ali je u postojećem sustavu nacionalnih država moguće zajamčiti je jedino na nacionalnoj razini i uvjetovati državljanstvom. Međutim, u kontekstu migracija radnih migranata sloboda kretanja je ključna za realizaciju ostalih prava koja se ne mogu ostvariti na nacionalnoj razini.

Za kozmopoliste se jedino jamčenjem prava na slobodu međudržavnog kretanja kao univerzalnog ljudskog prava mogu osigurati vitalni interesi svih ljudskih bića (Carens 2013, 248–249; Cole u Wellman and Cole 2011, 293–308). Međutim, vitalni interesi mogu se ostvariti preseljenjem u nacionalnim okvirima, a mnogi stanovnici siromašnih zemalja često nemaju resurse za napuštanje domovine, te svoje vitalne interese i ne mogu realizirati iseljavanjem. U tom smislu im univerzalnost ljudskog prava na slobodu međudržavnog kretanja ne znači puno.

Iako legitimni, ti su protuargumenti elitistički, jer se njima presumira da siromašni u siromašnim zemljama trebaju pristati na nešto na što stanovnici bogatijih država ne bi pristali i zadovoljiti se mogućnostima koje im nudi domovina, a koje niti preseljenjem unutar domovine ne nude blagostanje, dok sredstava za iseljavanje možda nemaju. Stoga kozmopolisti smatraju da bi to pravo trebalo zajamčiti prema analogiji s pravom na slobodu kretanja unutar državnih granica i uzdići ga na razinu slobode kretanja među državama, jer se jedino na taj način svim stanovnicima svijeta može osigurati sloboda, jednakost prilika i osobna autonomija iako neki od njih ne mogu iseliti.

12 Npr. pravo na život i zaštitu tjelesnog i duševnog integriteta.

ASIMETRIJA IZMEĐU PRAVA NA ISELJENJE I PRAVA NA USELJENJE

Sloboda kretanja unutar nacionalnih granica nije ograničena te, ako se uzdigne na međudržavnu razinu, podrazumijeva da pojedinci koji imaju pravo napustiti domovinu imaju pravo i useliti u neku drugu zemlju. Ova analogija između slobode nacionalnog i međudržavnog kretanja vodi k utemeljenju prava na imigriranje kao univerzalnog ljudskog prava iz pozicije postojeće liberalne asimetrije¹³ između prava na emigriranje i prava na imigriranje. Prema tom argumentu, pravo na iseljenje zajamčeno je međunarodno-pravnim i nacionalnim instrumentima, dok pravo ulaska stranaca u drugu državu nije zajamčeno ni na koji način (Bauböck 2006; Cole 2000, 43–59; Cole u Wellman and Cole 2011, 193–216).

S kozmopolitskog stajališta, oba prava moraju biti na isti način moralno utemeljena kao jednako vrijedna ljudska prava koje liberalne demokracije jednakom snagom jamče svim pojedincima. Ako tomu nije tako ta se prava međusobno razlikuju te među njima i ne može biti simetrije. Smatramo li da je moralno utemeljeno razlikovati pravo izlaska od prava ulaska tada smatramo i da se postojeća asimetrija može opravdati na liberalan način. Odatle i termin „liberalna asimetrija”. Ako se ta prava ne razlikuju tada nema razloga za njihovo drugačije pravno utemeljenje te su oba ili na isti način ograničena ili su oba univerzalno zajamčena. Cole zato i ističe da se može govoriti samo o simetriji – u prvoj opciji o neliberalnoj, a u drugoj opciji o liberalnoj simetriji (Cole u Wellman and Cole 2011, 194).

Iz kozmopolitske vizure, normativna razlika između prava na iseljenje i prava na useljenje ne može se opravdati rizikom od velikih dotoka migranata i troškova povezanih s primanjem migranata, što su argumenti koji se često navode i protiv izjednačavanja prava na slobodu kretanja unutar i izvan nacionalnih granica. Drugi način pobijanja potrebe za liberalnom simetrijom polazi od pretpostavke da je nemoguća situacija u kojoj pojedinci koji iseće neće uspjeti useliti u drugu državu, jer je za pretpostaviti da će uvijek postojati „barem jedna država koja će prihvatiti” potencijalne migrante (Cole u Wellman and Cole 2011, 204).¹⁴ Cole odbacuje tezu prema kojoj je nemoguće da se potencijalni migranti nađu u nekom „vanjskom” prostoru” (Cole u Wellman and Cole 2011, 209) iz kojeg ne mogu ući ni u jednu drugu državu kao razlog za ograničavanje univerzalnog prava ulaska, jer je ona u suprotnosti s premisom o jednakoj moralnoj vrijednosti svih ljudskih bića i intrinzičnoj vrijednosti slobode kretanja kao preduvjeta za realizaciju osobne autonomije, te jednakosti prilika za sve (Bauböck

13 Argumenti liberalne asimetrije prvi put se javljaju krajem 19. stoljeća u području prava i proučavanja imigracije u SAD (Cole 2000, 45).

14 Cole se referira na teze Davida Millera kao utjecajnog zagovaratelja te teze.

2006, 2). Naposlijetku, scenarij „vanjskoga” prostora” (Cole u Wellman and Cole, 2011, 209) se unatrag nekoliko godina pokazao realnim u kontekstu masovnih valova izbjeglica iz Sirije.

Cole vidi rješenje pitanja primjenjivosti univerzalnog ljudskog prava na useljenje u ustrojavanju međunarodnoga tijela koje bi bilo zaduženo za nadzor nad primjenom tog prava (Cole u Wellman and Cole 2011, 201). U postojećem Zajedničkom europskom sustavu azila, Dublinskim uredbama već je propisano koja je država članica dužna odlučivati o zahtjevima za traženje azila.¹⁵ Međutim, provedba odluke Vijeća EU-a¹⁶ kojom su bile propisane kvote tražitelja azila nije uspjela, neke države članice su odbile prihvatiti dodijeljenu im kvotu te osporile zakonitost navedene Odluke pred Sudom EU-a (Rankin 2016; Varju and Czina 2016). Takav ishod (ne)prihvatanja izbjeglica indikativan je za situaciju u kojoj se mogu naći radni migranti kada bi se realizirali prijedlozi za međunarodno upravljanje migracijskim pitanjima. Stoga se, unatoč normativnoj i moralnoj utemeljenosti kozmopolitskih zahtjeva za univerzalnim ljudskim pravom na imigriranje, liberalna asimetrija možda ipak ne može izbjeći (Bauböck 2006, 6), ali države mogu stremiti otvorenijim granicama, uključujući unaprjeđenje politika ulaska migranata, te njihove kvalitetnije uključenosti u život zajednica primateljica.

ULOGA ZAJEDNICE U ODLUČIVANJU O ULASKU MIGRANATA – KOMUNITARISTIČKI PRISTUP

Normativni temelj komunitarizma čini pravo članova zajednice da odluče o tome kome će dopustiti biti dijelom te zajednice. Za razumijevanje utemeljenosti prava zajednice na isključivanje važni su radovi suvremenih političkih teoretičara komunitarističkog usmjerenja koji se bave pitanjima ulaska migranata, te su ovdje isključeni radovi teoretičara koji se manje bave ili se uopće ne bave tim pitanjima.¹⁷

Područja pravde (Walzer 2000) Michaela Walzera navodi se kao djelo koje je 1983. označilo prekid šutnje o članstvu i etici imigracije u političkoj filozofiji (Bader 2005, 335). Potaknut Rawslovim univerzalističkim promišljanjem o raspodjeli dobara u kojem pojedinci o tome odlučuju iza „vela neznanja” (Rawls 1985, 235) oslobođeni utjecaja kulture, tradicije ili povijesti, Walzer se pita što bi pojedinci izabrali kada se makne veo neznanja, kada moraju ponoviti svoj izbor, a sposobni su zanemariti vlastite interese u cilju općeg dobra. Smatra da bi ono što smatraju dobrim i pravednim bilo pod utjecajem zajedničkog života, te da, i kada se radi o

15 Europska komisija 2014, 7.

16 Odluka Vijeća Europske unije (EU) 2015/1601 od 22. rujna 2015. (Vijeće Europske unije 2015, 93–94).

17 Npr. Alasdaira MacIntyre (Macintyre 1984) ili Michaela Sandela (Sandel 1984).

slobodnim i jednakim pojedincima demokratskih društava, oni će izabrati različite koncepcije dobra, jer iako mogu apstrahirati individualne interese i poimanja dobra ne mogu apstrahirati „različit[a] razumijevanja samih društvenih dobara” u zajednici u kojoj žive, kao „neizbjež[an] proizvod[...] povijesnog i kulturnog pluralizma” (Walzer 2000, 28).

Na pitanje o tome tko odlučuje koji će izbori uopće biti ponuđeni članovima zajednice Walzer odgovara da to mogu biti samo članovi zajednice i stoga je „primarno dobro koje raspodjeljujemo međusobno [...] članstvo u nekoj ljudskoj zajednici” (Walzer 2000, 61). To je postao postulat komunitarističkog pristupa odnosu pojedinca i zajednice u suvremenoj političkoj teoriji i kao takav je fundamentalan za odnos migranata i država primateljica. Kada je riječ o pravu migranata na ulazak, središnja teza tog teorijskog pristupa jest da država ima pravo na kontrolu svog teritorija, ograničavanje ulazaka i zatvaranje granica migrantima. Zagovornici te teze (Miller 2005, 2010, 2016; Walzer, 2000; Wellman, 2008; Wellman u Wellman and Cole 2011, 13–56) ne niječu jednaku moralnu vrijednost svih ljudskih bića, niti individualnu slobodu i autonomiju kao temeljne liberalne vrijednosti, ali ne smatraju da one utemeljuju pravo pojedinca na imigriranje, niti da zakidaju suverene države za pravo na zatvaranje granica. Njihovi argumenti ovdje su podijeljeni na ontološke, deontološke, društveno-političke, pravno-političke i etičke.

ONTOLOŠKA I DEONTOLOŠKA OBRANA ZATVARANJA GRANICA

Pravo na samoodređenje (Miller 1999, 2016) i pravo na slobodu udruživanja (Wellman 2008; Wellman u Wellman and Cole 2011, 13–56) dva su ključna ontološka argumenta kojima komunitaristi objašnjavaju pravo zajednice na zatvaranje granica. Pravo na samoodređenje polazi od ideje da su zaokruženost zajednice i odluka njezinih članova kako će se konstituirati temeljni preduvjeti postojanja zajednica. Prema Walzeru, članovi zajednice imaju pravo odlučiti hoće li dopustiti ulazak strancima, kojim strancima i u kojem broju. To im pravo daje uzajamna povezanost zbog koje i imaju osjećaj pripadnosti i koja nije samo emocionalne naravi, već proizvodi i političke posljedice.

Međutim, moralna arbitrarnost zemljopisnih granica ne može se poreći, a njeno prihvaćanje vodi zaključku da su neki pojedinci mjestom rođenja jednostavno imali više sreće od nekih drugih, dok prilike koje im se nude nisu posljedica njihovih zasluga, kao što ni izostanak tih prilika u ovih drugih nije njihova krivica. Stoga, iako je samoodređenje pretpostavka postojanja zajednice i kao takvo naizgled ne zahtijeva moralno ili normativno utemeljenje, u kontekstu odnosa migranata i zajednice primateljice oni koji su „već unutra” moraju moći objasniti zašto je ono samo po sebi važno, što mu daje intrinzičnu vrijednost (Margalit and Raz 1990; Miller

2000, 164–166) zbog koje bi članovi zajednice mogli imati pravo ne dopustiti ulazak migrantima.

Pitanje vrijednosti samoodređenja zajednice za njezine članove tiče se uloge zajednice u konstituiranju sebstva kao važne sastavnice komunitarizma i polazi od pretpostavke da su samoodređenje i pravo zajednice da upravlja sobom „produžetak individualne autonomije ili individualnog samoizražavanja” (Margalit and Raz 1990, 451). Pojedinci nisu pasivni primatelji izbora koji im se nude, već na njih mogu utjecati sudjelovanjem u javnom životu zajednice kroz političke procese koje je zajednica uspostavila. Tako mogu i osobno utjecati na odluke koje će zajednica donijeti i na politike koje će odabrati. Time i način na koji zajednica određuje samu sebe odražava težnje, prioritete i planove njezinih članova. Kontroliranje granica i dotoka stranaca zajednici omogućava kontrolu nad vlastitim identitetom koji je u velikoj mjeri određen kulturom.

Komunitaristi ne umanjuju važnost individualne slobode i autonomije, ali su uvjerenja da pojedinac može slobodno i samostalno birati samo među različitim načinima života koje mu na raspolaganje stavlja zajednica ili kultura iz koje je potekao (Kymlicka 2003; Tamir 2002). Iz te je pozicije kultura važna ne samo za samoodređenje zajednice, već i za samoodređenje njezinih članova koji su je odlučili oblikovati upravo takvom kakva jest. Korištenjem argumenta očuvanja nacionalne kulture kao temelja za pravo zajednice na zatvaranje granica postavlja se pitanje o tome što u stvari zajednica želi očuvati štiteći svoju kulturu i zašto joj ta zaštita daje pravo ograničiti ulaske na svoj teritorij.

U odgovoru na to pitanje ključnim značajkama kulture pokazuju se njezina sveobuhvatnost i javnost. Zajednica svojom kulturom poprima određeni karakter, ali ga jednako tako prenosi na svoje članove, omogućava im razvijanje osjećaja pripadnosti i uzajamnog prepoznavanja kao članova iste grupe koji se ne moraju osobno poznavati, a svojom prožimajućom prirodom (Margalit and Raz 1990, 444) i sveobuhvatnošću osigurava mogućnosti identifikacije i izbora svojim članovima.

Javnu dimenziju kulturi daju izgled prirodnog okoliša koji zajednica preferira, vrijednosti koje njeguje, oblici ponašanja koje cijeni, način na koji funkcioniraju njezine institucije, javne politike kojima daje prioritet i tomu slično (Miller 1999, 87–88; 2005, 200–201 i 2016, 67). To su aspekti koje Miller smatra važnima za očuvanje kulturalnog kontinuiteta zajednice, a čije ugrožavanje počiva na pretpostavci da dolazak znatnog ili nekontroliranog broja migranata može utjecati na njihovu promjenu do te mjere da će ne samo modificirati, već i u potpunosti promijeniti identitet zajednica primateljica protivno volji njezinih članova.¹⁸

18 Međutim, Miller ističe i da se očuvanje kontinuiteta kulture ne smije poistovjetiti s „kulturalnom rigidnošću” (Miller 2005, 200), te da su „najvrjednije kulture one koje se mogu

Na normativnoj razini, ako je samoodređenje vrijedno samo po sebi zbog važnosti koju ima za oblikovanje sebstva zajednice i njezinih pojedinaca, onda ta pretpostavka dopušta mogućnost da zajednica odluči potpuno zatvoriti svoje granice. Ta je teza u temeljima argumenta o pravu na slobodu udruživanja koju zagovara američki filozof Christopher Heath Wellman (Wellman 2008; Wellman u Wellman and Cole 2011, 13–56). On individualno pravo pojedinca na slobodu udruživanja uzdiže na razinu prava političke zajednice i iz njega derivira pravo legitimnih država na kontrolu svojih granica i njihovo eventualno potpuno zatvaranje prema svim kategorijama migranata.

Wellmana zanima ima li politička zajednica s osnove prava na slobodu udruživanja moralno pravo na kontrolu i zatvaranje granica, bez potrebe za razmatranjem argumenata o korisnosti sprječavanja nekontrolirane imigracije za njezine članove (Wellman 2008, 116–118; Wellman u Wellman and Cole 2011, 45). Služeći se analogijom slobode koju pojedinac ima u odabiru bračnog partnera ili vjeroispovijedi Wellman s razine individualnog prava na slobodu udruživanja dolazi do razine tog istog prava za političku zajednicu (Wellman 2008, 110–111). Pri tome ne poriče razlike između pojedinaca i političkih zajednica, niti poistovjećuje vrijednost odabira bračnoga partnera ili vjere za pojedinca s važnošću odluke političke zajednice s kim će se udružiti. Međutim, smatra da kao što se pojedince ne može prisiliti na sklapanje braka, prihvaćanje, odbacivanje ili promjenu vjere, tako se ni suverene države ne može prisiliti na udruživanje s državama s kojima njihove političke zajednice to ne žele.

Zadnji korak u toj argumentaciji jest da pravo suverenih država na slobodu udruživanja i odluku o neudruživanju s nekim državama za sobom povlači i pravo država na slobodu udruživanja s pojedincima temeljem kojeg mogu odlučiti da se ne žele udruživati s članovima drugih političkih zajednica, odnosno da žele zatvoriti svoje granice za migrante.¹⁹ Kako bi analogija između prava država na slobodu udruživanja u međunarodnim odnosima i prava na slobodu udruživanja ili neudruživanja s pojedincima bila normativno utemeljena valja ispitati štite li se interesi političke zajednice odlukom o udruživanju ili neudruživanju s migrantima kao članovima drugih političkih zajednica.

Politička zajednica nije predmetom slobodnog odabira njezinih članova, što pripadnost političkoj zajednici čini arbitrarnom, a država daje element prisile (Wellman u Wellman and Cole 2011, 16, 20), jer su pojedinci dužni poštovati propise i norme zajednice koju nisu sami izabrali. Kako bi institucije koje su neophodne za funkcioniranje države

razviti i prilagoditi novim okolnostima, uključujući pritisak novih supkultura povezanih s imigrantima” (Miller 2005, 200).

19 Ovdje se ne misli na migrante koji su predmetom kaznenih istraga i sl.

mogle dobiti pristanak članova političke zajednice trebaju štititi njihova prava, te im jedino odgovarajuća zaštita ljudskih prava članova političke zajednice može dati legitimitet. Zato je Wellmanova teza da samo država koja štiti ljudska prava svojih građana, bilo od stvarnih ili presumptivnih povreda, ima normativno i moralno utemeljeno pravo kontrolirati i eventualno zatvoriti svoje granice kako bi zaštitila interese političke zajednice koja prihvaća njezine institucije u zamjenu za zaštitu svojih prava i ukupne dobrobiti.

Zagovornici prava države na ograničavanje imigracije i zatvaranje granica s osnove prava na samoodređenje (Miller 1999, 2016; Walzer 2000; Wellman 2008; Wellman u Wellman and Cole 2011, 13–56) reći će da se tako štiti način na koji je zajednica odredila samu sebe i život koji smatra vrijednim. Američki filozof Michael Blake ističe da Wellman nedovoljno uzima u obzir ograničenost prava na slobodu udruživanja drugim pravima naglašavajući da „redovito odvajemo to pravo u odnosu na konkurentna prava drugih u domaćoj politici”, pri čemu pravo na slobodu udruživanja nema uvijek prioritet te je „teško uvidjeti zašto bi ono imalo prevagu u pitanjima koja se tiču imigracije” (Blake 2013, 107). Naglašava da se moralno utemeljenje prava zajednice na isključivanje ne može izvesti iz njezinih interesa (Blake 2013, 105–106), te činjenica da zajednica smatra svojim interesom očuvanje neke vrijednosti, koliko god to što ona želi očuvati bilo moralno vrijedno, ne vodi zaključku da na to ima i pravo.

Zato ga zanima kako moralno utemeljiti pravo zajednice na isključivanje bez obzira na njezine interese i pravo na slobodu udruživanja koje nije apsolutno, odnosno kako derivirati pravo na isključivanje iz prava i obveza koje zajednica ima kao politička zajednica (Blake 2013, 107–108). Prije razmatranja tih argumenata etičke prirode s kojima završava analiza komunitarističkog pristupa pravu zajednice na isključivanje valja se posvetiti društveno-političkim i pravno-političkim argumentima, koji se često ističu i u javnim raspravama u prilog zatvaranja granica.

DRUŠTVENO-POLITIČKA I PRAVNO-POLITIČKA OBRANA PRAVA NA ISKLJUČIVANJE MIGRANATA

Uvođenje strožih imigracijskih pravila i zatvaranje granica može biti u interesu zajednice kako bi broj stanovnika bio takav da politička zajednica može njime upravljati. Zagovornici ograničavanja imigracije smatraju da dostupnost resursa i usluga koje zajednica smatra važnima može biti slabija ili nedostatna ako dođe do porasta broja njihovih korisnika uslijed većeg otvaranja granica. Za teoretičare koji polaze od važnosti samoodređenja za konstituiranje identiteta zajednice i njezinih članova (Miller 1999, 2016; Walzer 2000) argument brojnosti stanovništva predstavlja poveznicu između zaštite kulture i očuvanja države blagostanja kao argumenata za

ograničavanje imigracije. Porast populacije, i kada se ne radi o posljedici imigracije, nužno utječe na provedbu javnih politika zbog čega Walzer i navodi da „[g]lavni problem javne politike ostaje brojnost stanovništva: njegovo uvećavanje, postojanost ili opadanje” (Walzer 2000, 65).

Ovdje valja objasniti može li se opravdanje za ograničavanje imigracije radi zaštite blagostanja izvesti iz uloge koju kultura ima za komunitariste neovisno o tome da li empirijski podaci potvrđuju ili pobijaju tezu o slabljenju socijalne države zbog imigracije. Argumentacija koja povezuje kulturu s raspodjelom dobara u zajednici polazi od teorije dobara prema kojoj su dobra nužno društveno definirana (Walzer 2000, 30–34). Walzer navodi da su sva dobra koja se raspodjeljuju društvena, jer samo značenje dobrog dobivaju od zajednice koja ih takvima vrednuje kroz neko vrijeme i u suživotu njezinih članova, a dajući značenja dobrima zajednica oblikuje svoj identitet.

Polazeći od osnovnog načela distributivne pravde da se dobra raspodjeljuju u skladu s potrebama, Miller postavlja pitanje čije se potrebe uzimaju u obzir kada se odlučuje o raspodjeli dobara (Miller 1988, 660). Ovdje se javlja dvojba bi li temeljni kriterij trebale biti stvarne prilike u kojima se pojedinci nalaze neovisno o tome jesu li članovi zajednice ili se dobra primarno raspodjeljuju članovima zajednice iako su pojedinci koji nemaju taj status možda u gorem položaju. Komunitaristički je argument da je odluke o tome koje distributivne politike će se primjenjivati jednostavnije donijeti ako članovi zajednice dijele istu kulturu, jer tada ista ili slična dobra prepoznaju kao vrijedna što im, pak, daje veće povjerenje u ishode odlučivanja.

U tom pogledu je imigracija potencijalni izvor narušavanja povjerenja među članovima zajednice primateljice, jer ih dovodi u susret s članovima drugih političkih zajednica koji su neka druga dobra ocijenili vrijednima. Prema takvoj argumentaciji, porast broja migranata može dovesti do kulturalnih podjela koje, prema Milleru, „mogu smanjiti kako uzajamno povjerenje [među članovima zajednice] tako i povjerenje u političke institucije” (Miller 2016, 64) koje je zajednica ustrojila kako bi svojim članovima omogućila život koji smatraju vrijednim.

Gubitak povjerenja može dovesti do nespremnosti zajednice na izdvajanja za najpotrebitije, jer dolazak migranata može izazvati bojazan da će se identitet zajednice promijeniti toliko da se društvena dobra raspodjeljuju onima koji ih ne poimaju na isti način kao zajednica primateljica, niti su ih stvarali. Stoga Miller zaključuje da je s kulturalnim podjelama teže dobiti podršku za distributivne politike i državu blagostanja, te može biti važno ograničiti imigraciju ili je ograničiti na migrante iz kultura sličnih onoj zajednice primateljice. Pri tome ne osporava da država ne može arbitrarno odrediti kriterije ulaska koje migranti ne mogu ispuniti, te da i

radni imigranti, kojima je odbijeno pravo ulaska zbog davanja prednosti izbjeglicama, zaslužuju obrazloženje izostanak kojega predstavlja povredu moralne osobnosti radnih migranata (Miller 2015, 8).

Predzadnju skupinu argumenata čine pravno-politički argumenti koji počivaju na pravu nacionalne države na ograničavanje imigracije koje proizlazi iz njezinog suvereniteta, a pravo političke zajednice na zatvaranje granica iz pravno-političke nadležnosti nad određenim teritorijem (Blake 2013; Miller 2016, 58–59). Oba polaze od podijeljenosti svijeta u suverene nacionalne države kao datosti i postavljaju pitanje kako iz nje derivirati pravo na zatvaranje granica. Prema argumentu suvereniteta, svaka nacionalna država raspolaže određenim teritorijem, ima pravo i odgovornost odlučivanja o zbivanjima unutar svog teritorija, a kako bi to mogla činiti, mora nadzirati svoje granice. Miller ističe da je kontrola granica tek jedan od aspekata suvereniteta (Miller 2016, 58), zbog čega i pitanje moralne opravdanosti prava na ograničavanja imigracije postaje izlišno, jer je ono nužna posljedica kontrole nacionalnih granica.

Blake polazi od konstatacije da je država prije svega *jurisdiksijski projekt*²⁰ (Blake 2013, 108) i ispituje mogućnost deriviranja prava na isključivanje iz međunarodno-pravno utemeljenih značajki države (Blake 2013, 109). Za pitanje ulaska stranaca i legitimnosti suvereniteta države prema njima relevantne su prve tri kvalifikacije iz standardne definicije države²¹ u međunarodnome pravu (Encyclopaedia Britannica 2018) objedinjene u članku 9. Konvencije o pravima i dužnostima država iz Montevidea. Prema tom članku, „nadležnost država unutar granica nacionalnog teritorija primjenjuje se na sve stanovnike” (Faculty of Law in Oslo, 2018), kako na članove političke zajednice tako i na strance.

Blake tumači tu odredbu Konvencije iz Montevidea kao zakonsko utemeljenje prava suverene države da omogući ostvarivanje prava svih pojedinaca na njezinom teritoriju, te poštivanje ljudskih prava pojedinaca izvan njezinog teritorija. Potonje podrazumijeva da država u odnosima prema pojedincima koji se nađu na njezinim granicama ne smije kršiti njihova ljudska prava, ali nema i obvezu ostvarivanja preduvjeta za realizaciju ljudskih prava osoba koje se ne nalaze na njezinom teritoriju. Blake smatra da se nametanjem obveze narušava sloboda onoga tko je protiv svoje volje stavljen u poziciju da se obveže prema nekome. Ističe da nametanje obveze ne predstavlja „neopravdano uplitanje u slobodu” (Blake 2013, 115) nositelja obveze samo ako su potonji dali svoj pristanak i ako se može dokazati da su na neki način dužni preuzeti obvezu koja im se nameće. Stoga bi migranti morali moći navesti razloge zbog kojih političke zajed-

20 Kurziv u izvorniku.

21 Stalno stanovništvo, definirani teritorij i vlada.

nice primateljice imaju dužnost preuzeti obvezu za zaštitu i ostvarivanje njihovih prava koja stječu ulaskom ili, u protivnome, dati svoj pristanak prihvaćanju takve obveze iz puke velikodušnosti.

Derivirajući pravo na isključivanje stranaca iz jurisdikcijskog načela valja se pitati koja prava proizlaze iz tog načela za zajednicu slijedom kojih njezino isključivanje migranata može biti moralno utemeljeno. Prema Milleru su to teritorijalna prava, odnosno pravo na teritorijalnu nadležnost, na upravljanje resursima unutar teritorija, te pravo na kontrolu prelazaka granica (Miller 2016, 61). Ovdje valja objasniti zašto bi zajednica koja ima sva ta prava imala i moralno pravo ne dopustiti ulazak strancima.

U odgovoru na to pitanje potrebno je inzistirati da je zajednica koja odlučuje o otvaranju ili zatvaranju svojih granica ponajprije politička. Sama njezina opstojnost kao političke zajednice ovisi o tome može li svojim članovima zajamčiti sigurnost, dovoljno resursa, te ostvarivanje cijelog spektra ljudskih prava. Ako postoji rizik da to možda neće moći zbog porasta broja migranata postoji i pretpostavka da će njezina prava na kontrolu vlastitog teritorija i raspoloživih resursa biti povrijeđena, što može biti temelj za isključivanje stranaca.

U normativnom smislu, zajednicu uistinu nitko ne može prisiliti da svoje granice otvori strancima ako je kroz procese političkog odlučivanja utvrdila da mogu narušiti njezino blagostanje, kulturalni identitet, ustaljene politike i načine funkcioniranja u najširem smislu. Međutim, ovdje izranjaju nezaobilazna pitanja posve etičke naravi. Ako zajednice imaju pravo ograničiti ili onemogućiti imigraciju kako bi zaštitile svoj kulturalni identitet, te svoje ekonomske i socijalne interese, valja objasniti zašto je moralno ispravno dati prednost onima koji se nalaze na njezinom teritoriju, a ne pojedincima čiji su interesi i životne prilike možda objektivno lošiji od onih u kojima žive možda i najsiromašniji članovi političke zajednice primateljice.

Ne izvire li pravo na davanje prednosti sunarodnjacima iz same činjenice što su pojedinci s jedne strane granice članovi političke zajednice, a oni s druge tek potencijalni članovi, te čemu uopće tražiti moralno opravdanje za davanje prednosti prvima u odnosu na druge? Zaobilaženje tog pitanja vodi grubom pojednostavljenju komunitarizma, jer isticanje važnosti zajednice za realizaciju slobode i autonomije pojedinca ne podrazumijeva i nijekanje obveza zajednice prema onima koji nisu njezini članovi.

Prema Walzeru se načelo uzajamne pomoći koju zajednica duguje potrebitim strancima „šir[i] preko političkih (kao i kulturnih, vjerskih i jezičnih) granica”. Ono nije bezuvjetno, odnosno ne pretpostavlja da zajednica uvijek ima moralnu obvezu pomoći strancima, već samo onda ako im je ta pomoć hitno potrebna i ako procijeni da to može učiniti, odnosno „ako su rizici i troškovi njenog pružanja za drugu stranu relativno niski” (Walzer 2000, 63). Stoga se Walzer i pita „[n]e bi li prijem, onda,

mogao biti moralno obvezan, bar za *one*²² strance koji nemaju kuda otići” (Walzer 2000, 78), ali onda tu moralnu obvezu uvjetuje „veličinom teritorija i gustoćom naseljenosti” (Walzer 2000, 78), te samo države koje posjeduju dovoljno velik i nenaseljen teritorij ne mogu izbjeći takvu obvezu.

Ovdje se nameće pitanje što daje značaj vezama među članovima zajednice zbog čega oni mogu imati moralno pravo onemogućiti migrantima stvaranje recipročnih veza s članovima političke zajednice primateljice. U odgovoru na to pitanje ključno je poimanje političkih i nacionalnih zajednica kao etičkih zajednica (Miller 1999, 49–80). Ono polazi od pretpostavke da zajednica crpi svoj identitet iz uzajamnog povjerenja i međusobnog priznavanja njezinih članova koje se razvijalo kroz zajedničku povijest na određenom teritoriju. Ideja o nacionalnim zajednicama kao etičkim zajednicama u osnovi počiva na etičkom partikularizmu i kao takva je nepomirljiva s etičkim univerzalizmom u podlozi kozmopolitiskog pristupa odnosu pojedinca i zajednice, zbog čega Miller i zaključuje da su „pokušaji opravdanja načela nacionalnosti iz perspektive etičkog univerzalizma osuđeni na propast” (Miller 1999, 64).

Za ideju etičkih zajednica važna je analogija u kojoj se nacionalna zajednica uspoređuje s drugim oblicima zajednica, poput obitelji, klubova, udruženja ili lokalnih zajednica (Miller 1999, 65; Walzer 2000, 66–74; Wellman 2008, 111–115). Kada su zajednice veće i njihovi članovi se ne poznaju ne može se očekivati da među njima postoji lojalnost poput one koja postoji među članovima obitelji i sličnih zajednica koje nisu nacionalne. U nacionalnim zajednicama prepoznavanje vlastitih interesa i planova u interesima i planovima šire zajednice, te pouzdanje u reciprocitet odnosa mogući su samo ako postoji nešto što uspijeva povezati članove zajednice na način da se međusobno „prepoznaju” kao nositelji sličnih stremljenja i planova koji će, kada to bude potrebno, priteći jedni drugima u pomoć. Ulogu te poveznice Miller je dao zajedničkoj javnoj kulturi (Miller 1999, 85) koja pridonosi izgradnji nacionalnih zajednica kao „zajednica karaktera” (Walzer 2000, 98) i koja se oblikuje kroz javne rasprave svih članova zajednice (Miller 1999, 70).

ETIČKA OPRAVDANOST PRAVA ZAJEDNICE NA ZATVARANJE GRANICA

S komunitarističkog stajališta, za kraj je ostalo neodgovoreno pitanje o moralnoj utemeljenosti prava na zatvaranje granica s obzirom na mogući prigovor da se na taj način nekim pojedincima ograničava sloboda kretanja koja je intrinzično vrijedna za ostvarivanje individualne slobode, autonomije i jednakosti prilika (Carens 2013, 227–228).

22 Kurziv u izvorniku.

Walzer izričito negira mogućnost liberalne simetrije između prava na iseljenje i prava na useljenje navodeći da „činjenica da pojedinci mogu s pravom napustiti svoju zemlju ne rađa pravo da uđu u (ijednu) drugu” (Walzer 2000, 71). Opravdanost nepostojanja potrebe za liberalnom simetrijom može se objasniti s obzirom na posljedice ograničavanja tih dvaju prava. U tom pogledu Walzer uspoređuje državu s klubom koji „propis[uje] upise, ali ne i ispise” (Walzer 2000, 71). Njegovo pravo da određuje uvjete upisa, međutim, nitko ne dovodi u pitanje. Jednako tako, država koja zabranjuje iseljavanje svojim građanima smatrala bi se tiranizirajućom, jer im ograničava prava i slobode, koji se i ne mogu realizirati bez zajamčene slobode kretanja. Obje vrste zabrane, kako iseljenja tako i useljenja, vode k ograničavanju slobode pojedinca, s tom razlikom što su u slučaju prava na iseljenje ti pojedinci članovi političke zajednice, a u slučaju prava na useljenje stranci, odnosno mogući budući članovi te zajednice. Ako je posljedica zabrane iseljenja prinuda u odnosu prema vlastitim građanima, nije li onda zabrana ulaska prinuda prema onima koji žele ući?

Argument prinude primijenjen na radne migrante glasi da su granične kontrole prinudne, jer nekim migrantima zabranjuju ili otežavaju ulazak u države primateljice u kojima žele ostvariti prilike za dostojanstven život koje nemaju u svojoj domovini. Politički teoretičar Arash Abizadeh (Abizadeh 2008) smatra da jednostrano pravo političke zajednice na graničnu kontrolu i onemogućavanje ulaska može biti legitimno samo ako se može obrazložiti i opravdati svim osobama na koje ono utječe, kako članovima zajednice primateljice tako i strancima. U toj tezi *novum* je upravo nužnost obrazloženja strancima, koja za Abizadeha proizlazi iz uvjerenja da se prinudnost graničnih kontrola ogleda u tome što se njihovim nametanjem onemogućava barem jedan do dva od postojeća tri preduvjeta osobne autonomije pojedinca, a to su dostupnost „odgovarajućeg spektra vrijednih *opcija*”²³ i „oslobođenost od podređenosti volji drugoga kroz prinudu ili manipulaciju” (Abizadeh 2008, 39–40). U slučaju radnih migranata koji nemaju drugog izbora doli iseliti iz domovine, unilateralno odlučivanje potencijalne političke zajednice primateljice o zabrani njihovog ulaska ograničava im dostupnost raspoloživih opcija za bolji život i prisiljava ih da ili ostanu u domovini ili izaberu drugu potencijalnu državu primateljicu ili nezakonito pokušaju ući u državu u koju su prvobitno željeli useliti.

Ostaje pitanje o tome jesu li u tom izboru slobodni ili na neki način prinuđeni donijeti jednu od te tri moguće odluke. Abizadehova je teza da prinuda, bilo stvarni čin ili prijetnja prinudom, uvijek predstavlja narušavanje individualne autonomije i kao takva zahtijeva obrazloženje od

23 Kurziv u izvorniku. Preduvjete za realizaciju osobne autonomije Abizadeh preuzima od Raza (Abizadeh 2008, 39–40; Raz 2007, 308).

onoga koji je nameće onome tko joj je izložen. Ako stvarni čin prinude ili prijatna prinudom za one koji zahtijevaju ulazak ograničava njihovu autonomiju, slobodu izbora i pravo na dostojanstven život, u osnovi se nude dvije mogućnosti za moralno utemeljenje te prinude. Jednu mogućnost predstavljaju kriteriji ulaska, a drugu nužnost obrazloženja, u kojima ovaj rad pronalazi moguće točke pomirenja između kozmopolitskog i komunitarističkog pristupa ulasku radnih migranata.

ZAKLJUČAK

U fokusu rada su migranti koji su iz ekonomskih razloga potaknuti napustiti svoju domovinu i zatražiti ulazak u državu primateljicu kako bi sebi i obiteljima koje ostavljaju ili dovode sa sobom osigurali životne prilike koje su im u domovini nedostižne ili teško ostvarive. Teorijska suprotstavljenost kozmopolitizma i komunitarizma gubi na značaju kada se raspravlja o pravu na ulazak osoba kojima je ugrožen život zbog rata ili rizika od stradanja, mučenja i progona po povratku u domovinu, jer se teoretičari obaju usmjerenja slažu da je upravo to kategorija migranata koja mora imati prioritet pri odlukama o dopuštanju ulazaka stranaca. Stoga su radni migranti izabrani kao zahtjevniji test za pronalaženje mogućih točaka pomirenja između kozmopolitskog i komunitarističkog pristupa ulasku migranata, jer je riječ o onima prema kojima potencijalne države primateljice nemaju međunarodno-pravne obveze koje imaju prema izbjeglicama i tražiteljima međunarodne zaštite.

Temeljne premise moralnog kozmopolitizma su jednaka moralna vrijednost svakog pojedinca, kao i njezina pretpostavljenost zahtjevima zajednice. Iz te pozicije kozmopolisti (Benhabib 2004, 2011; Benhabib et al. 2006; Cole 2000) deriviraju tezu o jednakom pravu svih pojedinaca na dostojanstven život, te pravu na slobodu prekograničnog kretanja koja im omogućava poboljšanje uvjeta života. Stoga se zalažu za otvorenije ili propusnije granice, kao i za simetriju između prava na iseljenje i prava na useljenje. Na razini ulaska, središnja teza moralnih kozmopolista je da oni kojima zajednica odbija ulazak imaju pravo na obrazloženje odbijanja koje mora biti moralno prihvatljivo ne samo odbijenima, već i onima koji uskraćuju ulazak migrantima kada bi se i sami našli u poziciji zahtijevanja ulaska u drugu zajednicu primateljicu (Abizadeh 2008; Benhabib 2004, 2011; Benhabib et al. 2006).

S druge strane, teoretičari komunitarističkog usmjerenja koji zajednicu pretpostavljaju pravima pojedinca i smatraju je konstitutivnom za samoodređenje pojedinca (Miller 1988, 1999, 2000; Walzer, 2000) zastupaju argumente da zajednica, upravo zato što načinom na koji je konstituirana utječe na izbore svojih članova, ima moralno pravo odlučiti tko će postati njezinim članom, jer time odlučuje i o vlastitom identitetu. Prema

tim teoretičarima, zajednička kultura i osjećaji uzajamne pripadnosti koje dijele njezini članovi ključni su u odlukama zajednice o tome kome će odobriti pravo ulaska.

Na razini ulaska kozmopolitizam iz moralne vrijednosti svakog pojedinca i prava na dostojanstven život derivira pravo na ulazak i obveze zajednice ne samo prema svojim članovima, već i prema strancima koji se nađu na njezinim granicama, posebno s obzirom na rastuće nejednakosti u svijetu i neispunjenje globalnih moralnih obveza (Bader 2005) bogatih država prema siromašnima. Promatrano s kozmopolitiskog stajališta, odluka o ulasku migranata donosi se iz pozicije etičkog univerzalizma prema kojem zajednica ima moralnu obvezu zaštititi temeljna prava ne samo svojih članova, već i onih koji u zemlji u kojoj su rođeni ne mogu ostvariti život vrijedan ljudskog dostojanstva te su prisiljeni napustiti domovinu i zatražiti ulazak u drugu političku zajednicu.

S druge strane, iz komunitarističke perspektive, odluka o ulasku migranata primarno je političke naravi i uvjetovana je objektivnim činjenicama života zajednice i načinima njezinog samopoimanja, u čemu ključnu ulogu ima kultura. Neovisno o jednakoj moralnoj vrijednosti svih ljudskih bića, zajednica ima pravo ograničiti ulazak migranata ako procijeni da će imigracija utjecati na njezin identitet, veličinu i blagostanje na način na koji njezini članovi to ne žele. Ova je pozicija etički partikularistička, jer daje prednost zaštiti temeljnih prava članova zajednice pred zaštitom ljudskih bića općenito, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.

Bez obzira na navedena razilaženja, rad je kroz analizu suprotstavljenih argumenata uočio dvije točke suglasja između kozmopolitizma i komunitarizma na razini ulaska migranata. Jedna se odnosi na kriterije i pravila ulaska, a druga na davanje obrazloženja za eventualno odbacivanje prava na ulazak. Iako zagovaraju pravo zajednice na zatvaranje svojih granica zbog raspoloživih resursa, veličine teritorija, te nastojanja da se očuvaju identitet i blagostanje zajednice, teoretičari komunitarističkog usmjerenja slažu se da pravila koja određuju ulazak moraju biti unaprijed poznata onima koji traže ulazak, da ne smiju biti diskriminatorna, te da migranti, kao osobe jednake moralne vrijednosti, zaslužuju obrazloženje ako im useljavanje nije dopušteno (Miller 2005; 2015, 8; 2016, 95).

Uočene teorijske podudarnosti između kozmopolitiskog i komunitarističkog pristupa ulasku radnih migranata relevantne su za položaj ove skupine migranata na dvije razine – zakonodavnoj i javno-političkoj. Na prvoj razini mogu dati akademski i znanstveni poticaj nacionalnim tijelima država članica Europske unije za ratificiranje Međunarodne konvencije o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji, te uvođenje mehanizma za praćenje provedbe tog međunarodno-pravnog instrumenta. Takav pozitivan pomak na zakonodavnoj razini može imati tzv. “spill-over”

efekt na razini kreiranja i provedbe javnih migracijskih politika. S jedne strane, utjecao bi na podizanje razine svijesti o položaju radnih migranata, a s druge, postojanje mehanizma praćenja provedbe spomenute Međunarodne konvencije potaknulo bi nacionalna tijela na kvalitetnije i učinkovitije suzbijanje diskriminacije radnih migranata na tržištu rada, kao i na njihovo lakše uključivanje u sve sfere društveno-političkog života u državama primateljicama.

LITERATURA

- Abizadeh, Arash. 2008. "Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders". *Political Theory*, 36 (1): 37–65.
- Arendt, Hannah. 2015. „Imperijalizam”. U Arendt, Hannah. *Izvori totalitarizma*. Zagreb: Disput (str. 121–295).
- Bader, Veit. 2005. "The Ethics of Immigration". *Constellations*, 12 (3): 331–361.
- Bauböck, Rainer. 2006. "Free movement and the asymmetry between exit and entry". *Ethics and Economics*, 4 (1): 1–7.
- Benhabib, Seyla. 2004. *The Rights of Others*. New York: Cambridge University Press.
- Benhabib, Seyla. 2011. *Dignity in Adversity – Human Rights in Troubled Times*. Cambridge: Polity Press.
- Benhabib, Seyla et al. 2006. *Another Cosmopolitanism, with commentaries by Jeremy Waldron, Bonnie Honig, Will Kymlicka*. Oxford: Oxford University Press.
- Blake, Michael. 2013. "Immigration, Jurisdiction and Exclusion". *Philosophy & Public Affairs*, 41 (2): 103–130.
- Carens, Joseph H. 1987. "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders". *The Review of Politics*, 49 (2): 251–273.
- Carens, Joseph H. 2010. *Immigrants and the Rights to Stay*. Cambridge, Mass, London: The MIT Press.
- Carens, Joseph H. 2013. *The Ethics of Immigration*. Oxford: Oxford University Press.
- Castles, Stephen and Miller, Mark J. 2009. *The Age of Migration – International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Cole, Phillip. 2000. *Philosophies of Exclusion – Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh: University Press.
- Council of Europe. 1950. *European Convention on Human Rights*. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. Accessed 16.08.2021.
- Encyclopaedia Britannica. 2018. "Montevideo Convention". <https://www.britannica.com/event/Montevideo-Convention>. Accessed 26.08.2021.

- Engelsfeld, Mladen. 2009. „Tajanstveni Shakespearov monolog”. Vijenac, 404: <https://www.matica.hr/vijenac/404/tajanstveni-shakespearov-monolog-3058/>. Accessed 10.08.2021.
- Europska komisija. 2014. Zajednički europski sustav azila. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-fact-sheets/ceas_factsheet_hr.pdf. Pristupljeno 16.08.2021.
- European Union. 2010. Consolidated Treaties; Charter of Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/eu_citizenship/consolidated-treaties_en.pdf. Accessed 16.08.2021.
- Faculty of Law in Oslo. 2018. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>. Accessed 23.08.2021.
- Huemer, Michael. 2010. “Is There a Right to Immigrate?” *Social Theory and Practice*, 36 (3): 429–461.
- International Organization for Migration. 2016. Global Migration Trends 2015 Factsheet. <https://publications.iom.int/books/global-migration-trends-factsheet-2015>. Accessed 22.08.2021.
- Isbiter, John. 2000. “A Liberal Argument for Border Controls: Reply to Carens”. *The International Migration Review*, 34 (2): 629–635.
- Kant, Immanuel. 2000. Prema vječnom miru. U Kant, Immanuel. *Pravno-politički spisi*. Zagreb: Politička kultura (str. 113–153).
- Kymlicka, Will. 2003. *Multikulturalno građanstvo: liberalna teorija manjinskih prava*. Prijevod Davor Stipetić. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Macintyre, Alasdair. 1984. “Is Patriotism a Virtue?” The Lindley Lecture. University of Kansas.
- Margalit, Avishai and Raz, Joseph. 1990. “National Self-Determination”. *The Journal of Philosophy*, 87 (9): 439–461.
- Miller, David. 1988. “The Ethical Significance of Nationality”. *Ethics*, 98: 647–662.
- Miller, David. 1999. *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press.
- Miller, David. 2000. *Citizenship and National Identity*. Hoboken: Wiley.
- Miller, David. 2005. “Immigration: The Case for Limits”. In eds. Cohen, Andrew I. and Wellman, Christopher Heath. *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing (pp. 193–206).
- Miller, David. 2008. “Immigrants, Nations, and Citizenship”. *The Journal of Political Philosophy*, 16 (4): 371–390.
- Miller, David. 2015. “Selecting Immigrants”. CSSJ Working Papers Series, SJ034. <https://www.politics.ox.ac.uk/materials/publications/SJ034.pdf>. Accessed 01.04.2018.

- Miller, David. 2016. *Strangers in Our Midst – The Political Philosophy of Immigration*. Cambridge, Massachusetts i London, England: Harvard University Press.
- OHCHR 2021. Status of ratification interactive dashboard. <https://indicators.ohchr.org/>. Accessed 10.08.2021.
- Ortiz, Isabel and Cummins, Matthew. 2011. *Global Inequality: Beyond the Bottom Billion – A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries*. New York: UNICEF. <https://childimpact.unicef-irc.org/documents/view/id/120/lang/en>. Accessed 15.08.2021.
- Parekh, Bhikhu. 2000. *Rethinking Multiculturalism – Cultural Diversity and Political Theory*. London: Macmillan Press ltd.
- Popović, Nella i Petek, Ana. 2018. „Imigracijska politika Europske unije: Prikaz metodologije istraživanja”. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, Vol. 15 (1): 201–227.
- Rankin, Jennifer. 2016. “EU met only 5% of target for relocating refugees from Greece and Italy”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/08/eu-met-only-5-of-target-for-relocating-refugees-from-greece-and-italy>. Accessed 11.05.2017.
- Rawls, John. 1985. “Justice as Fairness: Political not Metaphysical”. *Philosophy & Public Affairs*, 14 (3): 223–251.
- Raz, Joseph. 2007. *Moralnost slobode*. Prijevod s engleskog Marija Pavlin i Miomir Matulović. Zagreb: KruZak.
- Sandel, Michael. 1984. “The Procedural Republic and the Unencumbered Self”. *Political Theory*, 12 (1): 81–96.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2013. Cosmopolitanism. <https://plato.stanford.edu/entries/cosmopolitanism/>. Accessed 11.05.2017.
- Tamir, Yael. 2002. *Liberalni nacionalizam*. Prijevod izvornika *National Liberalism*. Prijevod Miša Đurković. Beograd: Filip Višnjić.
- UNDP. 2016. Human Development Report 2016. Human Development for Everyone. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf. Accessed 10.08.2021.
- UNDP. 2019. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>. Accessed 10.08.2021.
- UNESCO. 2005. United Nations Convention on Migrants’ Rights – Information Kit. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001435/143557e.pdf>. Accessed 10.08.2021.
- United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf. Accessed 16.08.2021.

- United Nations. 1976. International Covenant on Civil and Political Rights. <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>. Accessed 16.08.2021.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2016. Leaving No One Behind: The Imperative of Inclusive Development – Report on the World Social Situation 2016. New York: UN. <http://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf>. Accessed 11.08.2021.
- United Nations. 2012. UN World Population Prospects: The 2012 Revision. http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/trends/WPP2012_Wallchart.pdf. Accessed 11.08.2014.
- Varju, Marton and Czina, Veronika. 2016. “Hitting where it hurts the most: Hungary’s legal challenge against the EU’s refugee quota system”. *Verfassungsblog on Constitutional Matters*. <http://verfassungsblog.de/hitting-where-it-hurts-the-most-hungarys-legal-challenge-against-the-eus-refugee-quota-system/>. Accessed 16.08.2021.
- Vijeće Europske unije. 2015. „Odluka Vijeća (EU) 2015/1601 od 22. rujna 2015. o uvođenju privremenih mjera u području međunarodne zaštite u korist Italije i Grčke”. *Službeni list Europske unije*. L 248/80. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1601&from=EN>. Accessed 16.08.2021.
- Walzer, Michael. 2000. *Područja pravde*. Prijevod izvornika *Spheres of Justice*. Prijevod Ilija Vujačić. Beograd: Filip Višnjić.
- Wellman, Christopher Heath. 2008. “Immigration and Freedom of Association”. *Ethics*, 119 (1): 109–141.
- Wellman, Christopher Heath and Cole, Phillip. 2011. *Debating the Ethics of Immigration – Is there a Right to Exclude*. Oxford: Oxford University Press.

SUMMARY

TO OPEN, OR NOT TO OPEN (THE BORDERS), THAT IS THE QUESTION!²⁴ – THE IMMIGRATION OF LABOUR MIGRANTS AT THE CROSSROADS OF COSMOPOLITANISM AND COMMUNITARIANISM

The paper tackles the issues related to the entry of labour migrants in contemporary political theory and analyses how cosmopolitanism and communitarianism, as two opposed theoretical approaches, deal with this issue. The objective of the paper is to show that the two approaches are reconcilable in some elements despite the dichotomy in their theoretical tenets. For that purpose, the author first analyses the cosmopolitan approach through discourse ethics and open border arguments from the perspective of ethical universalism and

24 Paraphrase of the beginning of Hamlet’s famous soliloquy (Engelsfeld 2009).

the equal moral value of all human beings. These arguments are then juxtaposed to the communitarian arguments for limiting the right to entry of labour migrants from the perspective of ontological, deontological, social-political, legal-political and ethical arguments with which the receiving community justifies its right to close the borders. The paper detects common grounds between cosmopolitanism and communitarianism in the modes of defining entry rules and in the necessity of justifying the exclusion to those to whom the entry has been limited or denied. In the concluding reflection, the author ponders on how the established theoretical compatibilities between the two approaches may be relevant for the position of labour migrants at the legislative and the public policy level.

KEY WORDS: immigration, labour migrants, receiving community, the right of entry, cosmopolitanism, communitarianism.